

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ

Наконечна О.В.

Національний університет біоресурсів і природокористування України

У статті розглянуто стан основних напрямів здорового способу життя дітей та молоді в Україні. Наведено статистичні дані щодо рівня ВІЛ-інфікованих в країні дітей та молоді, рухової активності оздоровчої спрямованості, динаміки кількості кримінальних правопорушень, вчинених неповнолітніми або за їхньою участю, неповнолітніх споживачів наркотичних засобів та алкоголю. Зазначено, що школа є однією з основних інституцій, де відбувається формування здорового способу життя. Обґрунтовано необхідність професійної підготовки соціальних педагогів як суб'єктів формування здорового способу життя в умовах загальноосвітнього навчального закладу. Визначено рівень їх поінформованості щодо окремих напрямів формування здорового способу життя, а саме правильного харчування, профілактики алкоголізму, наркоманії, ВІЛ-інфекції.

Ключові слова: здоров'я, здоровий спосіб життя, соціальний педагог, професійна підготовка.

Постановка проблеми. Загальновідомий той факт, що на сьогодні здоров'я людини є індикатором економічного і соціального добробуту будь-якої держави. Зважаючи на погіршення основних показників здоров'я у світі в цілому, ВООЗ прийняла стратегію «Здоров'я – 2020». Формування здорової нації є питанням загальнодержавної ваги і пріоритетом також в Україні. Зазначене підтверджується чинними нормативними документами. Так, стаття 32 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» (1993 р.) визначає, що держава сприяє утвердженню здорового способу життя населення шляхом поширення наукових знань з питань охорони здоров'я, організації медичного, екологічного і фізичного виховання, а також через здійснення заходів, спрямованих на боротьбу із шкідливими для здоров'я людини звичками та ін. [5].

Концепція Державної національної соціальної програми «Молодь України на 2016-2020 роки» (вересень, 2015 р.) [7] серед пріоритетних шляхів вирішення багатьох проблем молоді виокремлює профілактику правопорушень за рахунок підвищення рівня правових знань, правової культури та правової поведінки, а також здоровий спосіб життя. Одним із пріоритетних завдань Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2016-2020 роки (лютий 2016 р.) [3], розробленої в рамках вище зазначеної концепції, також є здоровий спосіб життя молодих людей, формування якого мають забезпечити заходи, спрямовані на його популяризацію та утвердження.

Найвищою соціальною цінністю в державі визнає здоров'я громадян ще один перспективний документ – Національна стратегія з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація» (лютий 2016 р.) [13]. Стратегія констатує також незадовільний стан рухової активності та виокремлює шляхи її поліпшення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Здоров'я усіх вікових груп, особливостей, умов, технологій, окремих аспектів здорового способу життя завжди були предметом активного наукового пошуку. Зокрема, З. Бондаренко вивчає формування здорового способу життя студентів [1], а В. Черній – молодших школярів у 70-80-х роках ХХ століття [18]. Наукові і навчально-методичні

праці О. Єжової [4], О. Федько [17] підтверджують те, що здоров'я та здоровий спосіб життя мають ціннісну природу. В. Оржеховська [14] переконує, що головним у питанні здорового способу життя є усвідомлення його потреби особистістю. Аналіз нормативно-правового забезпечення державної освітньої політики щодо здорового способу життя молоді висвітлює О. Шиян [19]. Вивченню чинників формування здорового способу життя в Україні та рекомендаціям щодо його формування присвячена публікація Н. Подобед [15]. В. Мяких у статті «Фізичне здоров'я українських підлітків: стан і тенденції» констатує, що за основними показниками захворюваності, здоров'я підлітків та молоді в Україні погіршується і складає значну соціальну проблему [12]. Л. Малинович зосередила науковий пошук на підготовці соціальних педагогів до профілактики адиктивної поведінки [10]. О. Мартинів у своїй статті акцентує увагу на проблемі підготовки майбутніх фахівців, а саме економістів, до здорового способу життя як однієї зі складових професійної підготовки студентів у вищій школі, що набуває особливої значущості для сучасного покоління [11].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на достатньо велику кількість публікацій, присвячених здоровому способу життя, питання суб'єктів його формування, зокрема, соціальних педагогів, їх професійної підготовки висвітлено не повністю. Зазначене й вмотивувало присвятити цьому окреме дослідження.

Мета статті. Головна мета цієї роботи – обґрунтувати необхідність професійної підготовки соціальних педагогів як суб'єктів формування здорового способу життя в умовах загальноосвітнього навчального закладу та проаналізувати рівень їхньої обізнаності щодо збалансованого харчування, профілактики алкоголізму, наркоманії, ВІЛ-інфекції.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» (1993 р.) [5], здоров'я – це стан повного фізичного, психічного і соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороб і фізичних вад. І на сьогодні серед проблем, які так чи інакше стосуються здоров'я та потребують розв'язання, залишаються слабка мотивація до дотримання молодими людьми здорового

і безпечного способу життя, недостатній рівень знань та навичок молоді у галузі безпеки життєдіяльності; відсутність сталої тенденції до зниження рівня злочинності у молодіжному середовищі, насильства та системної роботи у сфері їх профілактики [7].

Про стан із формування здорового способу життя йдеться у рекомендаціях парламентських слухань про становище молоді в Україні «Молодь за здоровий спосіб життя». Зокрема, зазначено, що лише кожен п'ятий хлопець чи дівчина шкільного віку мають достатній рівень рухової активності оздоровчої спрямованості. Це – один із найнижчих показників у Європі. У дитячому та молодіжному середовищі зростає популярність малорухомого способу життя (комп'ютери, електронні ігри, перегляд телепередач). Все більше переважають пасивні форми дозвілля, ризикована поведінка та різні форми залежності. Поширюється практика дошлюбних та позашлюбних статевих стосунків, що створює додаткові ризики поширення соціально небезпечних інфекційних хвороб [16].

Все це становить пряму загрозу репродуктивному здоров'ю молоді, відповідальному батьківству, а, відтак, повноцінному функціонуванню інституту сім'ї. На фоні загального зниження народжуваності така тенденція призведе ще до глибшої демографічної кризи.

Концепція формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя у дітей та молоді констатує, що в Україні щорічно погіршується психічне здоров'я підлітків, в першу чергу внаслідок вживання алкогольних напоїв, наркотичних та інших психотропних речовин. Окрім того, низький стан здоров'я молоді спричиняється падінням моральних устоїв, значним соціальним розшаруванням населення, складною криміногенною ситуацією, комерціалізацією статевих стосунків, раннім початком статевого життя. На це також негативно впливає змістовно-інформаційний простір, який обирають молоді люди у своїй дозвілєвій сфері. Школа, трудові колективи, сім'я – найефективніші інституції формування здорового способу життя та культури здоров'я – недостатньо використовують свої можливості через брак досвіду та відповідних виховних технологій [8].

Незважаючи на деяке зниження рівня ВІЛ-інфікованих у цілому по країні, загальнодержавні показники і досі залишаються найвищими у Європі. У Звіті Міністерства охорони здоров'я України про результати моніторингу та оцінки ефективності загальнодержавної цільової програми протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу на 2014-2018 роки за 2015 рік йдеться про те, що з 2008 року постійно збільшується і набуває епідемічного значення кількість випадків інфікування через статеві, переважно гетеросексуальні контакти. Залишається високою актуальністю парентерального шляху передачі при ін'єкційному введенні наркотичних препаратів [6].

Згідно з Єдиними звітами про кримінальні правопорушення по державі за січень-листопад 2013-2015 роки, розміщеними на офіційному сайті Генеральної прокуратури України [2], упродовж останніх трьох років спостерігається деяке зменшення кількості кримінальних правопорушень, вчинених неповнолітніми або за їхньою

участю, за якими провадження направлені до суду. Зокрема, у 2013 році ця цифра становила 7713, що складає 3,71% від загальної кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень, в яких особам вручено повідомлення про підозру. У 2014 та 2015 роках наведені показники були такими: 6840 або 3,68%, та 6647 або 3,74% відповідно. Звідси можна говорити про скорочення кількісних показників на загальнодержавному рівні, але зростання частки злочинів, вчинених неповнолітніми. За підсумками 2014 року було досягнуто зменшення тяжких і особливо тяжких злочинів, однак у 2015-му ця цифра знову збільшується. Зростає кількість правопорушень у сільській місцевості і є найбільшою за останні три роки, тоді як в місті тенденція до зменшення постійна.

Варто звернути увагу також на те, що більшість злочинів скоєні дітьми в стані алкогольного або наркотичного сп'яніння. І це при тому, що в країні існує заборона на продаж алкогольних виробів неповнолітнім. Дрібні адміністративні проступки, здебільшого, пов'язані з агресивною поведінкою.

Надзвичайно актуальною та гострою залишається і проблема наркоманії. Кількість споживачів наркотичних засобів та психотропних речовин збільшується, вік наркозалежних осіб має тенденцію до омолодження. За останні 10 років частка хворих на наркоманію серед неповнолітніх збільшилася у 6-8 разів [9].

З огляду на вище зазначене, можна зробити висновок, що на стан здоров'я суттєво впливає поведінка. Недотримання моральних і соціальних норм призводить до його погіршення і виникнення так званих поведінкових хвороб: наркоманії, алкоголізму, СНІДу тощо.

Невтішна ситуація, що сформувалася навколо здоров'я, саме через недотримання здорового способу життя вимагає негайного втілення законодавчих проєктів і соціальних стратегій та проведення профілактики на всіх її рівнях, перш за все, в загальноосвітніх навчальних закладах.

В умовах традиційної школи формуванням здорового способу життя, здебільшого, це – просвітницька робота учителя-класовода або класного керівника. Знання про основи здоров'я учні отримують також на уроках біології, валеології тощо. Однак якісною буде профілактична робота, якщо проводитиметься фахівцем, тобто соціальним педагогом, який володіє технологіями соціально-педагогічної профілактики алкоголізму, наркоманії та ВІЛ/СНІДу.

Тому виникає потреба в ефективній підготовці соціальних педагогів до формування здорового способу життя учнівської молоді. Для цього, насамперед, слід з'ясувати, наскільки майбутні фахівці обізнані у цій сфері, чи переймаються цими питаннями, звідки черпають знання щодо соціальної поведінки, здорового способу життя, харчування, шкідливості негативних звичок, вживання алкоголю, наркотиків, тютюнопаління, профілактики ВІЛ / СНІДу, чи займаються вони самоосвітою.

Із цією метою проведено анонімне опитування студентів – соціальних педагогів другого курсу. За результатами анкетування виявилось, що обізнаними з питань здорового способу життя є 50% опитаних студентів. Найбільш інформативними джерелами з цього питання соціальні педагоги

назвали засоби масової інформації (ЗМІ). Таку відповідь дали 88%. Знання про основні аспекти здорового способу життя вони отримують також у вищому навчальному закладі, в якому навчаються (31%), зі спеціалізованої літератури (23%). Позитивним є й те, що дотримання здорового способу життя є предметом спілкування у колі сім'ї та найближчому оточенні для 19% респондентів.

Щодо здорового збалансованого харчування, то обізнаними з цього питання вважають себе тільки 35% студентів. 58% отримують інформацію про це із ЗМІ, 27% від членів сім'ї, зі спеціалізованої літератури. Освітні та медичні заклади джерелами інформації назвали лише 12% та 8% відповідно. Про те, як слід правильно харчуватися, їм розповідає також тренер. Однак таку відповідь дали лише 4% опитаних.

Структура джерел інформації про шкідливість алкоголю виглядає так: 42% – ЗМІ, 15% – ВНЗ, 12% – сім'я і друзі. 35% опитаних зазначили, що отримали відповідні знання ще у школі. Про те, наскільки шкідливими є наркотики, студенти дізнаються, переважно, знову ж таки із ЗМІ. Таку відповідь дали 42% респондентів. Продовжують ранжований ряд школа (35%), ВНЗ (15%), сім'я та друзі (12%), спеціалізована література (4%). А інформація, отримана від лікарів, про що зазначили 4% опитаних, – це частина просвітницької роботи освітніх закладів. Однак слід зауважити, що жоден респондент не вважає себе обізнаним з цього питання, так само як у питаннях шкідливості алкоголю та профілактики ВІЛ/СНІДу. Щодо останнього, то ранжований ряд джерел інформації дещо змінюється, хоча беззаперечним джерелом інформації залишаються ЗМІ. 27% опитаних відповіли, що знання про ВІЛ/СНІД вони черпають у ВНЗ. На третьому місці за кількістю відповідей – сім'я, на четвертому – література. 8% опитаних стверджують, що інформацію вони отримують від лікарів.

Низький рівень обізнаності майбутніх соціальних педагогів із профілактики ВІЛ/СНІДу, шкідливості алкоголю і наркотиків пояснюється тим, що, відповідно до навчального плану, вони ще не вивчали дисциплін, в рамках яких розглядаються зазначені питання.

Однак, з огляду на результати анкетування, можемо зробити висновок, що студенти займаються самоосвітою, цікавляться телепередачами щодо здорового способу життя, блогами, соціальними рекламами, самостійно, в секціях або під час занять із фізкультури займаються спортом. Звичайно, урахувавши, що ЗМІ для них є най-

поширенішим джерелом інформації, це викликає деякі занепокоєння. Оскільки, крім офіційних сайтів, видавництва, телепередач, вони користуються інтернет ресурсами, які не завжди містять науково обґрунтований і правдивий контент. Варто відзначити посилений інтерес студентів до проблеми здорового способу життя, а також і те, що вони черпають знання з того чи іншого питання не з одного, а кількох джерел.

Нас цікавило також, в яких заходах щодо формування здорового способу життя брали участь респонденти. Третина зазначила, що жодного тематичного заходу не відвідувала. Решта відповіли, що це були заняття з фізичного виховання, фестивалі, присвячені різним аспектам здорового способу життя, перегляди відеофільмів, лекції та профілактичні бесіди викладачів, тренінги. 23% опитаних стверджують, що перелічені заходи були цікавими і вони отримали нові знання. Ще 27% відзначили, що їх відвідування позитивно вплинуло на власну поведінку та ставлення до свого здоров'я. Лише 8% опитаних були ініціаторами та організаторами цих заходів. На думку респондентів, інформація про здоровий спосіб життя, подана через тематичні фільми проблемного характеру, за допомогою тренінгів, у формі екскурсій, акцій, ігор, презентацій, де вони виконували б не тільки роль учасників, а й організаторів, сприймалася б краще.

Висновки і пропозиції. Отже, формування здорового способу життя дітей та молоді є пріоритетним напрямом державної політики. Однак основні показники здоров'я є незадовільними. Негативний вплив на його стан справляють також поведінкові хвороби. Поширеність алкоголізму, наркоманії, ВІЛ, правопорушень серед дітей та молоді становлять загрозу для інституту сім'ї та демографічної ситуації. В зв'язку з цим, виникає потреба проведення системної і фахової цілеспрямованої роботи з формування здорового способу життя в загальноосвітніх навчальних закладах, яку повинен забезпечити соціальний педагог. Аналіз результатів опитування засвідчив низький рівень обізнаності з основних аспектів здорового способу життя студентів напряму підготовки «Соціальна педагогіка», що обумовлено особливостями курсової підготовки.

Перспективними напрямками подальших наукових досліджень є розробка методики формування готовності соціальних педагогів до формування здорового способу життя в процесі вивчення дисципліни «Соціально-педагогічна профілактика правопорушень».

Список літератури:

1. Бондаренко З. П. Формування здорового способу життя як психолого-педагогічна проблема вищої школи / З. П. Бондаренко // Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. – 2015. – № 1 (9). – С. 51-58. – (Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки).
2. Генеральна прокуратура України [Електронний ресурс] / Офіційний сайт. – Режим доступу: <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html> – Назва з екрану.
3. Державна цільова соціальна програма «Молодь України» на 2016-2020 роки (лютий 2016 р.) // Затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 18 лютого 2016 р. № 148.
4. Єжова О. О. Здоровий спосіб життя: навчальний посібник для студентів професійно-технічних навчальних закладів / О. О. Єжова. – Суми: Університетська книга, 2010. – 126 с.
5. Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1993. – № 4. – С. 19.
6. Звіт Міністерства охорони здоров'я України про результати моніторингу та оцінки ефективності загальнодержавної цільової програми протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу на 2014-2018 роки за 2015 рік [Електронний

- ресурс] // Офіційний сайт Міністерства охорони здоров'я України. – Режим доступу: http://www.moz.gov.ua/ua/portal/pgrep_AIDS_2016_05.html – Назва з екрану.
7. Концепція Державної національної соціальної програми «Молодь України на 2016-2020 роки» (вересень, 2015) // Схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2015 р. № 1018-р.
 8. Концепція формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя у дітей та молоді // Затверджена наказом МОН України 21 липня 2004 року № 605.
 9. Лист МОН від 17.02.2014 № 1/9-118 Щодо профілактичної роботи з запобігання протидії поширенню наркоманії серед дітей та учнівської молоді.
 10. Малинович Л. Підготовка соціальних педагогів до профілактики адиктивної поведінки [Електронний ресурс] / Л. Малинович. – Режим доступу: <http://business-territory.com/articles/pidgotovka-sotsialnikh-pedagogiv-do-profilaktiki-adektivnoi-povedinki-ditei-ta-molodi> – Назва з екрану.
 11. Мартинів О. Використання нормативно-правового забезпечення у підготовці до здорового способу життя майбутніх економістів / О. Мартинів // Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна». – 2013. – № 2 (8). – С. 138-142.
 12. Мягких В. Б. Фізичне здоров'я українських підлітків: стан і тенденції [Електронний ресурс] / В. Б. Мягких. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/19_NNM_2007/Psihologia/23160.doc.htm – Назва з екрану.
 13. Національна стратегія з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація» (лютий 2016 р.) // Схвалено Указом Президента України від 9 лютого 2016 року № 42/2016.
 14. Оржеховська В. М. Формування здорового способу життя: стратегія розвитку / В. М. Оржеховська // Науковий світ. – 2008. – № 10. – С. 28-30.
 15. Подобед Н. Державна політика формування здорового способу життя молоді в Україні: підходи та заходи / Н. Подобед // Теорія та практика державного управління. – 2011. – Вип 4 (35). – С. 259-264.
 16. Рекомендації парламентських слухань про становище молоді в Україні «Молодь за здоровий спосіб життя» // Схвалені Постановою Верховної Ради України від 3 лютого 2011 року № 2992-VI.
 17. Федько О. А. Здоров'я у системі цінностей сучасного українського суспільства / О. А. Федько // Інвестиції: практика та досвід. – 2009. – № 23. – С. 82-85.
 18. Черній В. Проблема формування здорового способу життя молодших школярів у наукових пошуках 70-80 рр. ХХ ст. / В. Черній // Наукові записки. – 2013. – Вип. 121 (I). – С. 292-295. – (Серія: Педагогічні науки).
 19. Шиян О. Нормативно-правове забезпечення державної освітньої політики щодо здорового способу життя молоді [Електронний ресурс] / О. Шиян. – Режим доступу: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2009/2009-01\(1\)/Shiyan.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2009/2009-01(1)/Shiyan.pdf). – Назва з екрану.

Наконечна О.В.

Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины

НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ СОЦИАЛЬНЫХ ПЕДАГОГОВ К ФОРМИРОВАНИЮ ЗДОРОВОГО ОБРАЗА ЖИЗНИ

Аннотация

В статье рассмотрено состояние основных направлений здорового образа жизни детей и молодежи в Украине. Приведены статистические данные по уровню ВИЧ-инфицированных в стране детей и молодежи, двигательной активности оздоровительной направленности, динамики количества уголовных преступлений, совершенных несовершеннолетними или с их участием, несовершеннолетних потребителей наркотических средств и алкоголя. Указано, что школа является одним из основных институтов, где происходит формирование здорового образа жизни. Обоснована необходимость профессиональной подготовки социальных педагогов как субъектов формирования здорового образа жизни в условиях общеобразовательного учебного заведения. Определен уровень их осведомленности в отношении отдельных направлений формирования здорового образа жизни, а именно правильного питания, профилактики алкоголизма, наркомании, ВИЧ-инфекции.

Ключевые слова: здоровье, здоровый образ жизни, социальный педагог, профессиональная подготовка.

Nakonechna O.V.

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

SOME ASPECTS OF TRAINING FUTURE SOCIAL WORKERS FOR A HEALTHY LIFESTYLE

Summary

The article was analyzed the state of the main directions of healthy lifestyle of children and youth in Ukraine. The statistics about HIV-positive children and young people in the country, about physical activity, about dynamics of criminal offenses committed by minors or with their participation, about underage consumers of drugs and alcohol is shown. It is noted that the school is one of the main institutions where there a healthy lifestyle is formed. The necessity of training social pedagogues as subjects of a healthy lifestyle in general education institution was soundly. The article is identified the level of awareness social pedagogues about healthy lifestyle, eutrophy, prevention of alcoholism, drug addiction and HIV-infection.

Keywords: health, healthy lifestyles, social pedagog, training.